

En demokratiserende kraft i vår urolige tid

Editorial

Kristian Sandbekk Norsted^{a*}

^a*Østfold University of Applied Sciences*

Contact: kristian.s.norsted@hiof.no

I en tid preget av både større og mindre kriser, krig og spenninger, kan det synes som om uro har blitt vår tids tidsånd (Eriksen, 2016; Norsted, 2026). Også den norske universitets- og høgskolesektoren har de siste årene merket konsekvensene av denne utviklingen gjennom omfattende innsparinger og omstillinger.

Midt oppi denne konteksten ble VIRAK 2025 arrangert i Drammen 4.–5. juni, som en felles arena for universitets- og høgskolebibliotek i hele landet. Konferansen, som ble organisert av Universitetet i Sørøst-Norge, Høgskolen i Østfold, Norges miljø- og biovitenskapelige universitet og Fylkesbiblioteket i Akershus, Buskerud og Østfold, bar temaet «Slik former vi framtida» og undersøkte hvordan bibliotekene kan støtte studenter, forskere og samfunnet i en tid preget av teknologisk og politisk omveltning. Konferansens tematiske spor spente bredt: fra kunstig intelligens til samarbeid mellom fag- og folkebibliotek, og til nye former for bibliotekstøtte i forskning og utdanning. Flere av disse temaene går igjen i dette spesialnummeret av *NORIL*, som er redigert av en gjesteredaksjon med Silje Stener ved Fylkesbiblioteket i Akershus, Buskerud og Østfold, Johannes Philip Skalle ved Høgskolen i Østfold og undertegnede. Nummeret består av et solid knippe beste-praksis-artikler basert på ulike konferansebidrag. Samlet beveger de seg fra konferansens brede utsyn og inn mot fagbibliotekenes konkrete hverdag.

Nummeret åpner med en bred gjennomgang av erfaringene fra konferansen og viser hvordan konferansen fungerte som en motor for tverrsektorielt samarbeid og økt bevissthet om bibliotekenes felles samfunnsoppdrag, før det går videre til en analyse av hvordan materiale fra bibliotekfaglige konferanser lett går tapt uten felles arkiveringsrutiner og stabile infrastrukturer. Deretter presenteres et rammeverk for utvikling av bibliotekkonsepter, etterfulgt av praksisnære bidrag om forbedring av veiledningstjenester gjennom UX-metoder og studentinvolvering, samt en digital kursrekke som gjør undervisning mer fleksibel og tilgjengelig. Den praktiske dimensjonen utdypes ytterligere gjennom erfaringer med samarbeid mellom bibliotekarer og forskere i systematiske litteratursøk og en undersøkelse av hvordan støtte til kunnskapsoppsummeringer kan graderes for å sikre både kvalitet og bærekraft i ressursbruken. Avslutningsvis løfter nummeret fram hvordan digitale webinarer kan gi mer fleksible og

likeverdige læringsmuligheter, før det viser utviklingen av et dialogbasert og studentaktivt undervisningsopplegg som styrker kritisk og etisk bruk av generativ KI.

Den observante leser av dette nummeret vil raskt se at et av konferansens mest sentrale temaer, nemlig demokrati, ikke trer tydelig frem i artiklene som følger. Nettopp denne stillheten gir oss et rom i denne lederen til å hente temaet opp igjen og plassere det der det hører hjemme. For selv om demokratiperspektivet ikke er eksplisitt behandlet i bidragene, er det helt avgjørende for å forstå hvorfor biblioteket fortsetter å være en viktig aktør i samfunnet.

Det er slående hvor raskt det offentlige ordskiftet har blitt gjennomsyret av en militarisert diskurs, preget av begreper som «beredskap», «motstandskraft» og «totalforsvar». Samtidig ser vi hvordan både samfunnsliv og hverdagsliv i økende grad formes av en markedsliberal, plattformdrevet overvåkningskapitalisme (Varoufakis, 2023; Zuboff, 2019) – den samme utviklingen som ligger til grunn for verdens mest brukte KI-verktøy. Til sammen representerer disse utviklingstrekkene to dominante diskurser der menneskelig samhandling forstås og struktureres som konkurranse mellom aktører med motstridende interesser. Ingen av disse diskursene muliggjør en forståelse av hva biblioteket, som en *institusjon* (Selznick, 1957), faktisk er og hva det er godt for.

Biblioteket opererer nemlig etter en helt annen logikk, som verken springer ut av frykt, unntakstilstand eller vekst- og akkumuleringstvang. Det er derimot en institusjon som insisterer på fellesskap, på deling, på kunnskap som sirkulerer uten motytelse. Bibliotekets anliggende er å styrke menneskers evne til å orientere seg, forstå, lære og handle klokt i eget liv og i møte med hverandre. Åpenhet, myndiggjøring og samarbeid er med andre ord tre av bibliotekets kjerneverdier. Slik knytter det an til et klassisk humboldtiansk ideal om at utdanning først og fremst skal utvikle hele mennesker – enkeltmennesker som gjennom dannelsen blir i stand til å delta i demokratiet på en meningsfull måte (Fuller, 2023).

Dette var synlig på VIRAK-konferansens form, der kunnskapsdeling var et eksplisitt mål, og det gjenspeiles i bidragene i dette nummeret, som alle demonstrerer bibliotekets kjerneverdier i praksis. At dette nummeret publiseres med åpen tilgang, er også et uttrykk for bibliotekets demokratiske etos: Kunnskap skal gjøres tilgjengelig for flere, ikke færre. Så biblioteket står fortsatt støtt, som en demokratiserende kraft i vår urolige tid. Nettopp gjennom vårt daglige virke i denne institusjonen, er alle vi som jobber der med på å forme framtida.

Litteraturliste

- Eriksen, T. H. (2016). *Overheating: An anthropology of accelerated change*. Pluto Press.
- Fuller, S. (2023). *Back to the university's future: The second coming of Humboldt*. Springer International Publishing AG.
- Norsted, K. S. (2026). *Anxious intersectionality: An anthropology of Swedish feminist activism*. University of Toronto Press.
- Selznick, P. (1957). *Leadership in administration*. University of California Press.
- Varoufakis, Y. (2023). *Technofeudalism: What killed capitalism*. Vintage.
- Zuboff, S. (2019). *The age of surveillance capitalism: The fight for a human future at the new frontier of power*. Profile Books.